

تحلیل استنادی پایان‌نامه‌های فارغ‌التحصیلان دوره‌های کارشناسی‌ارشد دانشکده‌ی

پزشکی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز در سال‌های 1389-1378

فریده رضائیان^{1*}، فریده عصاره²

چکیده

زمینه: پژوهش حاضر با هدف بررسی استنادهای پایان‌نامه‌های فارغ‌التحصیلان دوره‌های کارشناسی‌ارشد دانشکده‌ی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز در سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۷۸ به تحلیل مآخذ پایان‌نامه‌های این دوره می‌پردازد.

روش: روش انجام پژوهش، توصیفی و از نوع تحلیل استنادی است که جزء شناخته‌شده‌ترین روش‌ها در مطالعات کتابسنجی به حساب می‌آید. آمار تحلیلی به کار رفته در این پژوهش قانون بردافورد می‌باشد.

نتایج: از ۱۴۲ عنوان پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد دانشکده‌ی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور، ۱۳۴۹۳ استناد استخراج گشته است. از این تعداد، ۶۶۲ (۴/۹ درصد) استناد به منابع فارسی و ۱۲۸۳۱ (۹۵/۱ درصد) استناد به منابع خارجی تعلق گرفته است. توزیع موضوعی پایان‌نامه‌های مورد بررسی نیز یکسان نبود و ۸ موضوع به عنوان موضوعات اساسی انتخاب شدند که در این میان رشته‌ی ویروس‌شناسی سهم بیشتری را به خود اختصاص داده است.

نتیجه‌گیری: قانون بردافورد در مورد مجلات خارجی موجود در مآخذ پایان‌نامه‌های مورد بررسی صادق بوده و ۴ مجله به عنوان مجلات هسته تعیین گردیدند. تاریخ استنادها در منابع نشان داد که بیشترین استنادها مربوط به سال ۱۹۹۶ به بعد می‌باشد، یعنی کهنگی متون در منابع، ۱۵ سال برآورد شد. در این تحقیق به تعیین جایگاه این مجلات و مقایسه‌ی آن‌ها در لیست مجلات گزارش‌های استنادی JCR: Journal Citation Report پرداخته شده است.

واژگان کلیدی: پایان‌نامه‌ی کارشناسی‌ارشد، تحلیل استنادی، کتابسنجی، قانون بردافورد

1- کارشناس‌ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، کتابخانه‌ی دانشکده‌ی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز، ایران.
تلفن و ایمیل: 09167260027
Rezaeian.f@ajums.ac.ir

2- استاد گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده‌ی علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، ایران.
تلفن و ایمیل: 09161184864
Osareh.f@Gmail.com

* نویسنده‌ی مسؤؤل:

فریده رضائیان، ایران، اهواز، دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور، دانشکده‌ی پزشکی
تلفن: 09167260027

E-mail: Rezaeian.f@ajums.ac.ir

تاریخ پذیرش: 1391/2/9

تاریخ دریافت: 1390/12/15

ابزاری برای مدیریت مجموعه در یک کتابخانه‌ی دانشگاهی شیمی با استفاده از یک مطالعه‌ی کتابسنجی از سال ۱۹۹۵ تا ۲۰۰۳ را مورد بررسی قرار داد. نتایج نشان می‌دهد که از ۴۲۰۳ استناد از ۴۶ پایان‌نامه‌ی دکتری بوده و همچنین از شمارش ۷۹ درصد از کل مجموع ۳۳ مجله (۵۰ درصد) از نیازهای اطلاعاتی و ۵۰ درصد از استنادها دارای نیم عمر ۹ سال بودند. (۵)

شی جیان جانو و همکاران (۲۰۰۹) در یک پژوهش ۵۹ رساله‌ی دکترای معروف را در سال ۲۰۰۵ در دانشگاه هوهان چین مورد بررسی قرار دادند. پژوهشگران از شیوه‌ی تحلیل استنادی برای کار تحقیقاتی خود استفاده کردند. نویسندگان ۱۰۲۲۲ استناد را در زمینه‌ی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی، زیست‌شناسی، عکاسی و سنجش از راه دور و دهان‌پزشکی را تحلیل کردند و ویژگی‌های ادبیات پژوهشی به کار رفته در این چهار رشته را با یکدیگر مقایسه کردند. نتایج به‌دست آمده نشان داد که در زمینه‌ی زیست‌شناسی و دهان‌پزشکی عمدتاً انتشارات به زبان انگلیسی مورد استناد قرار گرفته بود. در حالیکه در شاخه‌ی کتابداری و اطلاع‌رسانی بیشتر استنادها از منابع چینی بود. (۶)

زارع فراشبندی (۱۳۸۸) در طرح تحقیقاتی خود با عنوان "تحلیل استنادی مجله‌ی علمی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز طی سال‌های ۱۳۶۴-۱۳۸۵" با هدف تعیین مجلات هسته و الگوهای انتشاراتی نویسندگان مقالات مندرج در این مجله از نظر نوع مواد، زبان، تاریخ و موضوع منابع مورد استناد به این نتیجه دست یافت که در مجموع نویسندگان مقالات مورد بررسی ۴۵۹۲ استناد به ۱۸۶۰ عنوان مجله‌ی فارسی و خارجی داشته‌اند. از این تعداد ۴۳۵۹ استناد به ۱۷۵۳ عنوان مجله‌ی خارجی و ۲۳۳ استناد به ۱۰۶ عنوان مجله‌ی فارسی صورت گرفته است. کهنگی متون فارسی مورد استفاده در نگارش این مقالات ۱۵ سال و کهنگی متون خارجی ۲۰ سال به دست آمد. (۷)

یکی از علل پیشرفت کشورهای توسعه‌یافته در مقابل کشورهای در حال توسعه ارج نهادن به مسأله تحقیق و بها دادن به پژوهشگران است. جهان پیشرفته‌ی امروز، آینده‌ی روشن و تداوم پیشرفت‌های خود را در گرو تحقیقات دقیق می‌داند. نتایج تحقیقات، حصول اطلاعاتی است که بر پایه‌ی مستندات علمی معتبر استوار است، لذا به‌کارگیری چنین اطلاعاتی به منظور انجام کارهای تحقیقاتی از اهمیت خاصی برخوردار است. (۱)

با توجه به حجم بی‌رویه‌ی تولید اطلاعات و تنوع نیازهای اطلاعاتی کاربران، هیچ کتابخانه یا مرکز اطلاع‌رسانی نمی‌تواند مدعی شود که قادر است تا نیازهای اطلاعاتی جامعه‌ی استفاده‌کنندگان خود را به صورت جامع پاسخگو باشد. از این رو شناسایی و گزینش پرمحتواترین و پر استفاده‌ترین مواد از میان انبوه عظیم مدارک و مواد تولید شده با در نظر گرفتن محدودیت بودجه و فضای کتابخانه‌ها، بسیار حائز اهمیت است. (۲)

گارفیلد عقیده دارد، از آنجا که نویسندگان برای تأیید، تشریح و تفصیل نکته‌ای خاص به منابع پیشین ارجاع می‌دهند، پس استناددهی نشانگر اهمیت این منابع برای پژوهش در حال انجام است. تعداد دفعاتی که به تمامی منابع یک مجله‌ی معین استناد شده است، ملاکی عینی و روشنگر از کیفیت آن مجله، در حکم رسانه‌ای برای تبادل نتایج پژوهش است. (۳)

ساندیسون معتقد است که استناد تنها مجموعه‌ای از اطلاعات کتاب‌شناختی در پایان مقاله به عنوان یادداشت‌های آخر، پانویس‌ها و غیره یا داده‌های بیرون کشیده شده از نمایه‌ی استنادی نیست. در حقیقت استناد، نشان‌دهنده‌ی تصمیم یک نویسنده است که می‌خواهد رابطه‌ی بین مدرکی را که در دست تهیه دارد با نوشته‌ای دیگر نشان دهد. (۴)

والمیتجانا، و همکاران (۲۰۰۸) در پژوهشی تحت عنوان تحلیل استنادی از مآخذ پایان‌نامه‌ها به عنوان

۳- تهیه‌ی فیش‌های مربوط به هر رشته‌ی تخصصی، اطلاعات مورد نظر موجود در اسنادها که روی فیش‌ها نوشته شد با توجه به نوع منابع متفاوت بوده و به صورت زیر است:

- در مورد کتاب‌ها، اطلاعات شامل: نام نویسنده، عنوان، نام مترجم، ویراستار، محل نشر، ناشر و تاریخ نشر بوده است.

- در مورد مجله نیز این اطلاعات شامل: نام مجله، تاریخ انتشار، دوره، شماره و شماره‌ی صفحه‌ی مربوطه بوده است.

- در مورد سایر منابع، فقط به ذکر نوع منبع، عنوان منبع، نام پدیدآور و تاریخ نشر اکتفا شده است.

۴- ورود اطلاعات به نرم‌افزار آماری Excel

۵- انجام محاسبات آماری لازم و تهیه‌ی جداول و پیوست‌های مناسب

همچنین یکایک اسنادات موجود در پایان نامه‌ها مورد بررسی قرار گرفت، تا با تفکیک مجلات مورد استفاده بتوان گروه مجلات هسته‌ی مورد استفاده‌ی دانشجویان دوره‌های کارشناسی‌ارشد دانشکده‌ی پزشکی استخراج شوند.

شیوه و ابزار تجزیه و تحلیل داده‌ها: اطلاعات در نرم‌افزار آماری Excel دسته‌بندی و شمارش گردید و داده‌های حاصل در قالب جداول و نمودارهایی جهت تجزیه و تحلیل‌های لازم آماده شدند. در تنظیم جداول و نمودارها از آمار توصیفی توزیع فراوانی، درصد فراوانی، فراوانی تجمعی، میانه و میانگین استفاده شده است. همچنین نیم عمر مجلات مورد بررسی نیز محاسبه شد. سپس مجلات هسته در این بررسی تعیین و با فهرست مجلات ISI تطبیق داده شد تا جایگاه مجلات هسته تعیین شود.

پژوهش حاضر سعی بر آن دارد تا از طریق به‌کارگیری روش تحلیل استنادی به بررسی استنادی الگوهای رفتار استنادی فارغ‌التحصیلان دوره‌های کارشناسی‌ارشد دانشکده‌ی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز طی سال‌های ۱۳۷۸-۱۳۸۹ پردازد. به این منظور به بررسی قانون برادفورد بر روی مجلات خارجی موجود در مآخذ پایان‌نامه‌های مورد بررسی پرداخته، از این طریق به تعیین مجلات هسته مبادرت می‌ورزد. همچنین به بررسی نوع محمل اسنادها، توزیع موضوعی پایان‌نامه‌ها، وضعیت زبان اسنادها، کهنگی متون از طریق فرمول نیم‌عمر مجلات و تعیین میانگین اسنادها می‌پردازد. نهایتاً به تعیین جایگاه این مجلات در مجله‌ی گزارش‌های استنادی (JCR) پرداخته می‌شود.

روش

این پژوهش از نوع تحلیلی - توصیفی و استنادی بوده است. از بررسی مآخذ ۱۴۲ عنوان پایان‌نامه‌ی دوره‌های کارشناسی‌ارشد دانشکده‌ی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز در بین سال‌های ۱۳۷۸-۱۳۸۹ که در کتابخانه‌ی دانشکده‌ی پزشکی موجود بوده‌اند، تعداد ۱۳۴۹۳ اسناد استخراج شده است که جامعه‌ی مورد مطالعه‌ی این پژوهش را تشکیل می‌دهد.

شیوه‌ی گردآوری داده‌ها به این صورت بوده است:

۱- تهیه‌ی کپی از صفحات عنوان، منابع و مآخذ هر پایان‌نامه

۲- شماره‌گذاری پایان‌نامه‌ها با اختصاص کد ویژه

هر نسخه با کد شناسایی ویژه‌ای مشخص می‌شد که شامل اطلاعات حاوی سال ارائه‌ی آن و رشته‌ی تخصصی مربوط به خود بود. به عنوان مثال پایان‌نامه‌ای با ۱۰۲/۱۳۸۵ نشان‌دهنده‌ی یکصد و دومین پایان‌نامه‌ی ارائه شده توسط دانشجویان کارشناسی‌ارشد دانشکده‌ی پزشکی این دانشگاه از ابتدای پذیرش که در سال ۱۳۸۵ ارائه شده است، می‌باشد.

نتایج

انواع منابع مورد استفاده توسط دانشجویان طی سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۹ بر اساس تعداد و درصد استنادهایی که به آن‌ها تعلق گرفته، در جدول ۱ نشان داده شده است.

توزیع موضوعی پایان‌نامه‌های کارشناسی‌ارشد دانشکده‌ی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور در هشت گروه در جدول ۲ آورده شده است.

با مشاهده‌ی ارقام جدول ۳ درمی‌یابیم که بیشترین استنادها در منابع و مآخذ پایان‌نامه‌های مورد بررسی، مربوط به سال‌های ۱۹۹۶-۲۰۰۰ می‌باشد که ۱۵ سال از تاریخ پایان‌نامه‌های مورد بررسی کهنه‌تر است. به عبارتی کهنگی متون در این مطالعه ۱۵ سال است. زیرا ۲۶/۷ درصد استنادها در مدارک مورد بررسی متعلق به سال‌های ۱۹۹۶-۲۰۰۰ می‌باشد و همچنین بیش از ۵۶ درصد از

منابع استفاده شده توسط دانشجویان دوره‌های کارشناسی‌ارشد دانشکده‌ی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور پس از سال ۱۹۹۶ می‌باشد.

مجلات خارجی مورد استفاده در پایان‌نامه‌های دانشجویان دوره‌های کارشناسی‌ارشد دانشکده‌ی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور ۲۴۸۴ عنوان بوده است که میزان استناد به آن‌ها متفاوت می‌باشد. به منظور محک زدن قانون برادفورد بر روی این مجلات و جدا نمودن مجلات هسته، تعداد کل استنادها با استفاده از نرم-افزار آماری Excel شمارش و مشخص گردید. پس از شمارش مشخص شد که در مجموع ۱۰۹۸۹ استناد به مجلات خارجی تعلق گرفته است، سپس استنادها گروه‌بندی شدند. همان‌طوری‌که مشاهده می‌شود عناوین پر استفاده‌ترین مجلات به شرح زیر است:

پر استنادترین مجلات به تفکیک رشته:

رشته‌ی ویروس‌شناسی

Journal of Virology
Journal Clinical Microbiology
Journal Infect Dis

رشته‌ی بیوشیمی

Journal Biol Chem
Proc Natl Acad Sci USA
Science

رشته‌ی انگل‌شناسی

Am J Trop Med Hyg
Clinical Microbiology
Trans R Soc Trop Med Hyg

رشته‌ی فیزیک پزشکی

Journal Med Phys
British Journal Radiology
Phys Med Biol

رشته‌ی بافت‌شناسی

Journal Biol chem
Nature
Proc Natle AcadSci USA

رشته‌ی آناتومی

Human Reproduction
Fertility ans sterility
Biol Repord

رشته‌ی میکروبی‌شناسی

Journal Clinical Microbiology
Infect Immunu
J Infect Dis

رشته‌ی فیزیولوژی

Journal Ethnopharmacol
Hypertension
Life Science

برادفورد بر روی آن‌ها خودداری شده است و آزمایش قانون برادفورد تنها بر روی مجلات خارجی صورت گرفته است به همین علت در این قسمت تنها به ذکر پر

به علت پایین بودن میزان مجلات فارسی در مآخذ پایان‌نامه‌های مورد بررسی که تعداد ۱۰۲ استناد (۰/۸ درصد) از کل ۱۱۰۹۱ استناد را داشته‌اند، از آزمایش قانون

از ۴ استناد به بالا داشته‌اند در لیست مجلات آورده شده است که بر این اساس ۴ عنوان مجله‌ی فارسی استنادهای بیشتری را به خود اختصاص داده‌اند.

استنادترین مجلات فارسی می‌پردازیم. در اینجا مجلات فارسی بر اساس تعداد استنادها رتبه‌بندی شده و به منظور جلوگیری از طولانی شدن ذکر نام آن‌ها، تنها مجلاتی که

عناوین این مجلات به شرح زیر می‌باشد:

تعداد استناد	عنوان مجله
۶	۱. یافته
۶	۲. فصلنامه‌ی گیاهان دارویی
۴	۳. مجله‌ی دانشکده‌ی پزشکی دانشگاه شهید بهشتی
۴	۴. مجله‌ی فیزیولوژی - فارماکولوژی

ضمناً عناوین مجلات هسته‌ی خارجی دوره‌های کارشناسی‌ارشد دانشکده‌ی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور با فهرست مجلات کتابخانه‌ی مربوطه مقایسه گردید و مشخص شد که عناوین مجلات هسته در فهرست مجلات کتابخانه‌ی مربوطه موجود است. اشتراک این مجلات تا زمان انجام این تحقیق (سال ۱۳۹۰) ادامه داشته است.

در نتیجه‌ی آزمایش قاعده‌ی برادفورد برای مجلات خارجی مورد استناد دانشجویان دوره‌های کارشناسی‌ارشد دانشکده‌ی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور ۴۲ مجله‌ی دسته اول مدارک هسته بوده و بیشترین استنادها را داشته‌اند. در میان ۴۲ مجله‌ی گروه اولف ۴ مجله‌ی اول با اطلاعات کتابشناختی و تعداد استنادات، در زیر نمایش داده شده‌اند. مجله‌ی اول با ۴۴۹ استناد، مجله‌ی دوم با ۱۸۹ استناد، مجله‌ی سوم با ۱۸۷ استناد و مجله‌ی چهارم با ۱۸۳ استناد بیشترین استنادات را به خود اختصاص داده‌اند.

Journal	تعداد استناد
J Clin Microbiology	۴۴۹
Human Reproduction	۱۸۹
j Biol chem	۱۸۷
Journal Of Virology	۱۸۳

جدول 1: توزیع فراوانی استنادها بر اساس نوع منابع

نوع مواد	فارسی	درصد فارسی	خارجی	درصد خارجی	جمع کل منابع	درصد
مجله	۱۰۲	۰/۸	۱۰۹۸۹	۸۱/۴	۱۱۰۹۱	۸۲/۲
کتاب	۴۴۸	۳/۳	۱۵۴۷	۱۱/۴	۱۹۸۹	۱۴/۷
سمینار	۲۱	۰/۲	۷۷	۰/۶ %	۱۱۰	۰/۸
پایان نامه	۷۴	۰/۵	۷	۰/۱	۸۱	۰/۶
ایتترنت	-	-	۱۴۳	۱/۱	۱۴۳	۱/۱
غیره	۱۷	۰/۱	۶۸	۰/۵	۸۵	۰/۶
جمع	۶۶۲	۴/۹	۱۲۸۳۱	۹۵/۱	۱۳۴۹۳	۱۰۰

جدول 2: توزیع موضوعی پایان‌نامه‌های کارشناسی‌ارشد دانشکده‌ی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور

رشته	تعداد عناوین	درصد	تعداد استاد	درصد	میانگین استنادهای تعلق گرفته به هر پایان‌نامه
ویروس‌شناسی	۲۳	۱۶/۲	۲۱۹۲	۱۶/۲	۹۵/۳
بافت‌شناسی	۱۷	۱۲	۱۹۹۴	۱۴/۸	۱۱۷/۳
علوم تشریح	۱۸	۱۲/۷	۱۹۳۲	۱۴/۳	۱۰۷/۳
میکروبی‌شناسی	۲۰	۱۴/۱	۱۹۰۴	۱۴/۱	۹۵/۲
فیزیولوژی	۱۸	۱۲/۷	۱۸۹۹	۱۴/۱	۱۰۵/۵
بیوشیمی بالینی	۱۳	۹/۲	۱۳۱۵	۹/۷	۱۰۱/۲
انگل‌شناسی	۱۴	۹/۹	۱۲۰۷	۸/۹	۸۶/۲
فیزیک پزشکی	۱۹	۱۳/۴	۱۰۵۰	۷/۸	۵۵/۳
مجموع	۱۴۲	۱۰۰	۱۳۴۹۳	۱۰۰	۹۵/۴

جدول 3: توزیع فراوانی تعداد استنادها بر اساس سال انتشار

سال	تعداد	درصد	فراوانی تجمعی	درصد فراوانی تجمعی
تا سال ۱۹۷۰	۳۹۶	۲/۹۳	۳۹۶	۲/۹۳
۱۹۷۰-۱۹۷۵	۳۲۷	۲/۴۲	۷۲۳	۵/۳۶
۱۹۷۶-۱۹۸۰	۴۳۲	۳/۲۰	۱۱۵۵	۸/۵۶
۱۹۸۱-۱۹۸۵	۷۳۳	۵/۴۳	۱۸۸۸	۱۳/۹۹
۱۹۸۶-۱۹۹۰	۱۳۱۳	۹/۷۳	۳۲۰۱	۲۳/۷۲
۱۹۹۱-۱۹۹۵	۲۴۱۳	۱۷/۸۱	۵۶۱۴	۴۱/۶۱
۱۹۹۶-۲۰۰۰	۳۶۱۱	۲۶/۷۶	۹۲۲۵	۶۸/۳۷
۲۰۰۱-۲۰۰۵	۳۱۳۸	۲۳/۲۶	۱۲۳۶۳	۹۱/۶۳
۲۰۰۶-۲۰۱۰	۸۶۱	۶/۳۸	۱۳۲۲۴	۹۸/۰۱
بدون تاریخ	۲۶۹	۱/۹۹	۱۳۴۹۳	۱۰۰
مجموع	۱۳۴۹۳	۱۰۰	-	-

جدول 4: پر استفاده ترین مجلات مورد استناد در پایان نامه های کارشناسی ارشد دانشکده ی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز

ردیف	عناوین مجلات	تعداد استناد
۱	J Clin Microbiology	۴۴۹
۲	Human Reproduction	۱۸۹
۳	j Biol chem	۱۸۷
۴	Journal Of Virology	۱۸۳
۵	Fertility and Sterility	۱۸۲
۶	J Infect Dis	۱۸۲
۷	Nature	۱۴۲
۸	Science	۱۳۹
۹	N Engl j Med	۱۱۳
۱۰	Infect Immun	۱۰۴

بحث

تا مجلات، این آثار عبارت اند از افشار (۱۳۷۵) در حوزه ی پرستاری، خاموشیان (۱۳۷۹) و ژولائی باقری (۱۳۸۱) در حوزه ی پزشکی که با توجه به تاریخ انجام این سه پژوهش اخیر که از ۱۰ سال به بالا می باشد، می توان چنین استدلال کرد که حجم افزایشی اطلاعات و تأثیر تحولات فناوری های اطلاعاتی بر نوع مواد اطلاعاتی چنین شیفی را در حیطه ی پزشکی موجب شده باشد که بررسی این موضوع از حوصله ی این مقاله خارج است و باید در تحقیق جداگانه مورد بررسی واقع شود.

نوع منابع مورد استناد توسط دانشجویان دوره های کارشناسی ارشد دانشکده ی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور: نتایج حاصل از پژوهش نشان داده که از میان ۶ نوع منبع و مدرک مورد استناد واقع شده، حدود ۹۴ درصد استنادها به مجلات و کتابها صورت گرفته و سایر منابع و مدارک جمعاً ۶ درصد استنادها را شامل می شوند. همچنین نتایج نشان داده که در منابع خارجی مجلات در رتبه ی اول از نظر میزان استفاده قرار دارند، ولی در منابع فارسی نتایج متفاوتی مشاهده شده یعنی بیشترین استنادها به کتابها بوده است. شاید بتوان یکی از دلایل عمده در این زمینه را کم بودن میزان

از بررسی تحقیقات پیشین که در حوزه ی علوم اعم از علوم محض و علوم پزشکی صورت گرفته درمی یابیم که پژوهشگران این رشته ها بیشتر تمایل به استفاده از مجلات دارند تا کتابها. یافته های عصاره (۱۳۶۵) در حوزه ی پزشکی، جاها (۱۳۷۳) در حوزه ی پزشکی، فخاری (۱۳۷۳) در زمینه ی بهداشت، کریمیان مزیدی (۱۳۷۸) در زمینه ی آبیاری، کوچک (۱۳۸۱) در زمینه ی دامپزشکی، خفاجی (۱۳۸۷) در زمینه ی پزشکی، بورمن (۲۰۰۰) در زمینه ی میکروبیولوژی، گودن (۲۰۰۱) در زمینه ی شیمی، دول (۲۰۰۴) در زمینه ی کشاورزی، زارع فراشبندی (۱۳۸۸) در زمینه ی پزشکی نیز حاکی از آن است که در حوزه ی علوم طبیعی بیشتر به مجلات استناد می شود تا کتابها، به عبارتی یافته های پژوهش حاضر با نتایج تحقیقات پیشین هم سو است. اما در برخی از پژوهش های پیشین مشاهده شده است که در حوزه ی علوم انسانی بیشتر به کتابها استناد شده است تا مجلات، این تحقیقات عبارت اند از: احمدزاده (۱۳۸۴) در زمینه ی هنر، صابری و نیکخواه (۱۳۸۷) در زمینه ی کتابداری و اطلاع رسانی، اما برخی از پژوهشها هم وجود دارد که با این پژوهش هم سو نیستند و بیشتر به کتاب استناد کرده اند

استناد و بافت‌شناسی با ۱۹۹۴ استناد بیشترین تعداد استنادها را به خود اختصاص داده‌اند، همچنین رشته‌ی بیوشیمی بالینی کمترین تعداد عناوین (۱۳ مورد) و رشته‌ی بافت‌شناسی بیشترین میانگین استناد (۱۱۷ استناد برای هر پایان‌نامه) را در طول این ۱۱ سال، از آن خود کرده‌اند.

تعیین کهنگی منابع مورد استناد: نتایج پژوهش حاضر نشان داد که در منابع استنادها ۵۶ درصد از استنادها در فاصله‌ی سال‌های ۱۹۹۶-۲۰۱۰ قرار دارند. در نتیجه کهنگی منابع مورد استناد ۱۵ سال برآورد شد. اگر بخواهیم به مسأله‌ی کهنگی از این دید بنگریم که مدت زمان لازم برای انتشار یک کتاب در ایران به طور میانگین ۲ سال فرض شود، و دو سال هم لازم باشد تا استنادی به آن تعلق بگیرد، همچنین مدت زمانی را در نظر بگیریم تا مجلات خارجی به ایران و سپس به کتابخانه‌های درخواست‌کننده برسند، تا حدودی می‌توان دلیل کهنگی متون را توجیه کرد. برای مثال در دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور مجلات با تأخیر چند ماهه (کمتر از یک سال) به دانشگاه می‌رسد. تأثیر این تأخیر به وضوح در بررسی حاضر نمایان گردیده است. به طوری که تعداد استنادات اندکی به سال ۲۰۰۹ و ۲۰۱۰ تعلق گرفته است. در نتیجه این احتمال وجود دارد که منبعی مربوط به این سال‌ها در دسترس استفاده‌کنندگان قرار نداشته است. بنابراین، چنین به نظر می‌رسد که متون مورد استناد در مدارک مورد بررسی، هم در منابع فارسی و هم در منابع لاتین کهنه هستند.

قانون برادفورد: در مورد آزمایش قانون برادفورد در پایان‌نامه‌های دانشجویان دوره‌های کارشناسی‌ارشد دانشکده‌ی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور باید گفت که به علت کم بودن تعداد استنادهای تعلق گرفته به مجلات فارسی، قانون برادفورد بر روی مقالات مجلات فارسی آزمایش نشد و تنها مجلاتی که از ۴ استناد به بالا گرفته بودند، معرفی شدند که تعداد این مجلات ۴ عنوان بود. در مورد مجلات خارجی مورد

مقالات منتشر شده در زمینه‌ی علوم پزشکی به زبان فارسی در مقایسه با مقالات خارجی در دسترس دانست. قابل ذکر است که با توجه به فعال بودن سایت‌های ایرانی به خصوص انجمن‌ها و آکادمی‌های تخصصی در زمینه‌ی علوم پزشکی به زبان فارسی، دانشجویان این رشته‌ها از هیچ سایت فارسی جهت نگارش پایان‌نامه‌ی خود استفاده نکرده‌اند. می‌توان عدم آشنایی دانشجویان با این سایت‌ها یا کمبود مطالب علمی ارزشمند روی این سایت‌ها را از دلایل عمده‌ی عدم استفاده دانشجویان برشمرد.

زبان منابع مورد استناد: نتایج نشان داد که حدود ۹۵ درصد منابع مورد استفاده توسط دانشجویان به زبان خارجی و تقریباً ۵ درصد منابع مورد استناد به زبان فارسی بوده‌اند. بنابراین، بیشترین استنادها به منابع خارجی تعلق دارد. این نکته یافته‌های حرّی (۱۳۷۶) را مبنی بر اینکه بیش از ۵۰ درصد از منابع تحقیقات فارسی را منابع خارجی تشکیل می‌دهند، تأیید می‌کند. به طور کلی علت این که نویسندگان پایان‌نامه‌های دوره‌های کارشناسی‌ارشد دانشکده‌ی پزشکی در نوشتن مدارک خود بیشتر از منابع خارجی استفاده کرده‌اند، شاید به این دلیل باشد که پژوهش‌های بیشتری به زبان‌های خارجی در حوزه‌های علمی مربوط به آن‌ها انجام گرفته است و در نتیجه منابع چاپ شده‌ی بیشتری به زبان‌های خارجی نسبت به زبان فارسی وجود دارد. در حقیقت پایین بودن میزان مطالب چاپ شده به زبان فارسی، نسبت به مطالب خارجی درحوزه‌های پژوهشی نویسندگان پایان‌نامه‌های مورد بررسی، به ویژه از نظر تازگی مطالب می‌تواند عامل اصلی میزان استناد بیشتر به منابع خارجی باشد.

توزیع موضوعی پایان‌نامه‌های دانشجویان دوره‌های کارشناسی‌ارشد دانشکده‌ی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور: بررسی‌های انجام شده نشان داد که پراکندگی موضوعی مدارک یکسان نیست و رشته‌ی ویروس‌شناسی بیشترین تعداد دانشجو و در نتیجه بالاترین تعداد پایان‌نامه‌ها را دارا می‌باشد. با توجه به این مطلب، پایان‌نامه‌های رشته‌ی ویروس‌شناسی با ۲۱۹۲

نشان‌دهنده‌ی این است که نویسندگان پایان‌نامه‌های دوره‌های کارشناسی‌ارشد دانشکده‌ی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور در تولید آثار خود از مجلات معتبر و تقریباً سطح متوسط رو به بالایی استفاده می‌کنند. در مورد کهنگی مطالب، نتایج نشان می‌دهد که به طور کلی نیم عمر منابع مورد استناد واقع شده در مدارک مورد بررسی ۱۵ سال برآورد شده است. از مقایسه‌ی نیم عمر برآورد شده در تحقیقات پیشین با نیم عمر برآورد شده از منابع تحقیق حاضر درمی‌یابیم که این نیم عمر برای رشته‌های کارشناسی‌ارشد دانشکده‌ی پزشکی زیاد است. زیرا در این رشته‌ها روزآمد و نو بودن اطلاعات بسیار اهمیت دارد. به عبارتی منابع مورد استناد در این پایان‌نامه‌ها کهنه محسوب می‌شوند. لیکن با وجود پایگاه‌های الکترونیکی تمام متن که در اختیار دانشجویان قرار دارند، انتظار می‌رود در تحقیقات آینده نیم عمر منابع مورد استفاده خیلی کمتر از میزان بررسی حاضر باشد.

نتیجه‌گیری

از آنجا که اساسی‌ترین مشکل موجود در تدوین پژوهش حاضر، عدم رعایت استانداردها و قوانین تدوین اطلاعات کتابشناختی منابع مورد استناد در پایان‌نامه‌های مورد بررسی بود و این مشکل به صورت همه‌گیر در بیشتر پایان‌نامه‌هایی که مورد بررسی جهت تحلیل استنادی قرار گرفته‌اند وجود دارد، لذا پیشنهاد می‌شود:

۱- در واحد درسی روش تحقیق، اساتید محترم مدرس شیوه‌ استناد دادن (درون متنی و برون متنی) روش استفاده از یک منبع پذیرفته شده‌ی بین‌المللی را به دانشجویان آموزش دهند.

۲- از آن جا که بر اساس قانون حداقل تلاش زیف، در دسترس بودن و اشتراک مجلات مورد استفاده دانشجویان این رشته‌ها یکی از مهمترین عوامل رجوع بیشتر به آنها می‌باشد، لذا پیشنهاد می‌شود دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور به جهت بالا بردن سطح علمی تحقیقات و مطالعات دانشجویان، اشتراک خود را با آن دسته از

استفاده در پایان‌نامه‌های مورد بررسی در می‌یابیم که مجلات مورد استفاده توسط دانشجویان دوره‌های کارشناسی‌ارشد دانشکده‌ی پزشکی از قانون برادفورد تبعیت می‌کنند و این قانون در مورد نشریات مزبور صادق است. بر طبق قانون برادفورد ۴ مجله هسته که در مجموع بیش از ۱۰۰۰ استناد از کل استنادها به مجلات خارجی را به خود اختصاص داده‌اند، از میان ۲۴۸۴ مجله مورد استناد واقع شده توسط دانشجویان دوره‌های کارشناسی‌ارشد دانشکده‌ی پزشکی این دانشگاه تعیین و شناسایی شدند. این در حالی است که ۱۳۶۵ عنوان یعنی ۵۴ درصد از این تعداد هر یک فقط یک‌بار مستند واقع شده‌اند که می‌توان به حاشیه‌ای بودن این مجلات پی برد.

تعیین جایگاه مجلات هسته‌ی این پژوهش در مجله‌ی گزارش‌های استنادی (JCR): نتایج نشان داد که از جمع ۴ عنوان مجله‌ی هسته در این تحقیق، هر ۴ عنوان آن جزء مجلات ISI بوده و در (JCR) با فاکتورهای تأثیر تقریباً خوبی حضور داشته‌اند. بررسی حاضر نشان داد که در رتبه‌بندی مجلات ISI در پایگاه JCR مجلات *Human Reproduction*, *J Clin Microbiology*, *Journal Of Virology*, *J Biol chem*. دارای رتبه‌های ۷۳۵، ۶۸۱، ۴۲۷ و ۴۵۶ (بین ۸۰۷۳ مجله در حوزه‌ی علوم پزشکی موجود در JCR) را به خود اختصاص داده‌اند. شاید بتوان یکی از دلایل استفاده‌ی دانشجویان از مجلات با رتبه‌های بالاتر را به دسترسی آنان به این مجلات به صورت پیوسته دانست. شایان ذکر است که مجله‌ی *Nature* اگر چه جزء مجلات هسته‌ی اصلی نیست و جزء مجلات ماورای هسته‌ی این پژوهش می‌باشد، ولی با توجه به بالا بودن تعداد استناد به آن و عمومیت آن در بسیاری از رشته‌های تخصصی مورد بررسی قرار گرفته است که رتبه‌ی نهم را در مجلات JCR دارا می‌باشد. به طور کلی نتایج حاصل از پژوهش حاضر نشان داد که جایگاه مجلات هسته‌ی این پژوهش در میان مجلات ISI جایگاه نسبتاً خوبی است و

کاربرد منابع جدیدتر در تولید آثار خود اقدام نمایند و لذا کتابخانه‌ی دانشکده‌ی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور نیز با تهیه‌ی منابع روزآمد، پستوانه‌ی تحقیقات را در این حوزه‌ی تخصصی استحکام بخشد و در صورت محدودیت در دسترسی به مجلات چاپی حتی‌المقدور از طریق برگزاری دوره‌های آموزشی استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی الکترونیکی معتبر هر رشته، دانشجویان و اعضای هیأت علمی دانشکده را در انجام تحقیقاتشان و دسترسی به منابع معتبر علمی و روزآمد یاری نماید.

مجلات ISI برقرار کند که در رتبه‌بندی JCR رتبه‌های بالاتری را به خود اختصاص داده‌اند.

۳- ارائه الگوی یکسان برای تایپ پایان‌نامه‌ها از لحاظ به کار بردن قلم یکسان در تایپ پایان‌نامه‌ها و صفحه‌گذاری و غیره از طریق معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز.

۴- از آنجایی که رشته‌های کارشناسی‌ارشد دانشکده‌ی پزشکی، علمی هستند که اطلاعاتشان باید به روز باشد و با توجه به نیم عمر نسبتاً بالای به دست آمده در این پژوهش (۱۵ سال)، ضروری است نویسندگان نسبت به

References

- 1- Ahmadzadeh S. [Citation analysis of Persian articles from 1991 to 2002]. *Journal of the Book* 2004;18(4):109-24 (Persian)
- 2- AbdulMajid AH. Citation analysis: definitions and applications. *Information Sciences and Technology* 1997; 22(3):73-88.
- 3- Garfield E. Journal Citation Studies Veterinary Journals: What They Cite and Vice Versa. *Current Contents* 1979; 13: 5-13.
- 4- Sandison A. Documentation Note: Thinking about citation analysis. *Journal of Documentation* 1989; 45(1): 59-64.
- 5-Vallmitijana N, Sabate LG. Citation analysis of PHD dissertation references as a tool for collection management in an academic chemistry library. *College & Research Libraries [Internet]* 2008; 69(1): 72-82. Available from: <http://crl.acrl.org/content/69/1/72.abstract>.
- 6- Gao SJ, Yu WZ, Webster BM. A longitudinal investigation into the changing citing behavior of geometrics postgraduate students at Wuhan university, China, 1988-2004: Implications for collection development. *Library Collections, Acquisitions, and Technical Services [Internet]* 2007; 31(1): 42-57. Available from: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1464905509000281>
- 7- Frashbandy Zare F, Parsaii Mohammadi P. [Citation analysis of Journal of Ahvaz University of Medical Sciences during 1986-2005][research projects]. Ahvaz: Ahvaz University of Medical Sciences; 2007. (Persian)

Citation Analysis of post-graduate students' theses of Medical School of Ahvaz Jundishapur University of Medical Sciences in 1999-2011

Farideh Rezaeian^{1*}, Farideh Osareh²

1- MA of Library and Information Sciences, Library of medical School, Ahvaz Jundishapur University of Medical Sciences, Iran.

2- Professor of Department of Library and Information Sciences, School of Educational Sciences and Psychology, Shahid Chamran University of Ahvaz, Iran.

*Corresponding Author:
Farideh Rezaeian, Ahvaz Jundishapur University of Medical Sciences, Medical School, Iran.
Tel:09167260027
E-mail: Rezaeian.f@ajums.ac.ir

Abstract

Background: This Research analyses the sources of theses of master of science graduated from medical sciences of JundiShapur University between 1999-2011 for studying their documents.

Methods: The Method of research is descriptive and a kind of analyzing documents which are the most known method in bibliometrics studies. Statistical analysis used in this study Bradford law.

Results: Results of the research show that among 142 thesis of graduates medical faculty of Ahvaz JundiShapur University 13493 citations have been selected among the number 662 (4/9%) citations belongs to Persian references and 12831 (95/1%) belong to foreign references. Subject division of analyzed thesis was not the same and 8 subjects have been chosen as main subjects, among these , virology has allocated the major part.

Conclusion: Bradford law is truthful about foreign Journals in studied these sources and 4 journals are appointed as core journals. The date of documents in sources shows that the most documents concern after 1996. That means the oldness of texts is estimated 15 years. In this research cost-efficiency of core Journals calculated in regard to documents rate and their costs. Also it is located these journals and compared them in list of JCR journals.

Keywords: Master of Medical Sciences (M.Sc), citation analysis, bibliometric, Bradford law.

Received: 05.03.2012

Accepted: 28.04.2012